

ČLOVĚK 2010 / HUMAN 2010

Bratislava – Olomouc – Kroměříž, 4. 6. – 10. 9. 2010

Téma člověka na počátku 21. století se v programu letošního ročníku festivalu Forfest neobjevuje náhodou. Otázky po smyslu lidského přebývání na světě zůstávají aktuální, jsou dokonce možná ještě naléhavější a proto tvoří i dnes důležitou součást inspiračních zdrojů umělecké tvorby. Přelom mezi 19. a 20. stoletím byl svými současníky prožíván a komentován mnohem bombastičtěji, byla zde velká očekávání, měl to být věk technického pokroku, míru, porozumění a blahobytu. Ve srovnání s tím byl námi prožíváný přechod z "dvacítky" na "jednadvacítku" mnohem opatrnější. Namísto zářných vizí jsme se stali adresáty bizarního strašení. Vůbec nevádí, že se z chmurných předpovědí většinou nic nespíní, důležité je, aby hrozba měla podivné nelidské jméno, třeba „Y2K“ anebo „mutace H5N1“. Mezitím přicházejí ořesy, které žádného ze samozvaných proroků jaksí ani nenapadly. Opakované teroristické útoky velkého rozsahu, přírodní katastrofy, či nástup ekonomické krize naznačují řadu znepokojivých problémů, přinejmenším to, že podobné události zatím nejsme schopni předvídat, natož udělat něco, abychom jim předešli. Technokratická opatření, která jsou často uplatňována až dodatečně a předkládána jako jediné možná, jsou díky své zúžené perspektivě ve skutečnosti iracionální, neřeší podstatu problémů, pouze odkládají jejich dopad na pozdější dobu. Je potřebné zapojit rozum a vůli v mnohem větší šíři a mnohé napovídá, že změna by měla být směřována k větší citlivosti vůči okolnímu světu i vůči vlastnímu nitru. Italský filosof Maurizio Malaguti mluví o intelektu jako o schopnosti číst vnitřní smysl věcí: INTUS LEGERE (srv. *La metafisica del Volto*, vyd. *Fuori Thema*, Bologna, 1996). Umělecká tvorba se je součástí těchto procesů a spolupracuje na jejich zviditelnění. Příkladem může být Rodinova socha *Kovový věk* (1875), která by sotva mohla být nazvána jednoduchou oslavou tehdejší triumfalizující průmyslové éry, mnohem spíše toto dílo otevírá propast nových otázek a nezapře napětí mezi vibrující lidskostí a pouty tmavého, chladného kovu. Když se posuneme k době kolem přelomu století, mohli bychom zmínit Munchův *Výkřik* (1893), či Kandinského *Dame in Moskau* (1912) ze sbírek mnichovské Galerie Lenbachhaus, s nápadně velkou černou skvrnou ve významovém centru kompozice, jako tušení tragedií, které teprve měly přijít a zasáhnout velký kus světa, nejenom Rusko. Nosné umělecké proudy mají i přes rozdílné doby něco společného. Nesdílejí povinný epochální optimismus a viditelně se rozcházejí s povrchními kampaněmi novinářského stříhu. Když do těchto souvislostí promítneme pouliční akci *Noli me tangere* italského autora Angela Colangela z roku 2009, narazíme na podobnou touhu dotýkat se vnitřního smyslu věcí, snad jenom vnější rekvizity se mění. Colangelův „elektronický věk“ je svým vnitřním pojetím a vypjatou citlivostí najednou překvapivě podobný Rodinovu *Kovovému věku*.

Tím se dostáváme k výstavě **Dopisy do nebe II.** (Kaple Sv. Jana, Bratislava, 8. 6. – 16. 7. 2010), již se zmíněný italský autor účastní a která je nejobsáhlejší výtvarnou akcí letošního Forfestu. Výstava jako taková vyrůstá ze souhry několika vzájemně se posilujících skutečností. Nelze nezačít od kaple samotné, asketicky vyprázdněného, oholeného celku vrcholně gotické stavby, která budí dojem, jakoby byla právě dokončena a teprve čeká na své oživení a otevření pro veřejnost. Stejně důležité je zmínit mimořádně vstřícný, otevřený přístup Menších bratří františkánského řádu, kteří jsou správci objektu a uvažují o jeho pravidelném využití pro kulturní projekty jako hostitelé a aktivní partneři, se zájmem o nové, aktuální podoby umělecké tvorby. Autorem koncepce výstavy je Ján Kodoň, architekt a mnohostranný tvůrce, který položil důraz na princip maximálního respektu k prostředí. Tímto směrem byl veden výběr umělců a spolupráce s nimi v přípravné fázi, kdy v podstatě všichni vytvořili své objekty, závěsné obrazy, instalace a videoprojekce na míru prostoru, v interakci s jeho atmosférou. Pro realizaci výstavy samotné je důležitá role Unie výtvarných umělců Olomoucka, která zajišťuje přítomnost autorů z ČR, Polska, Rakouska a Itálie a spolupráci výtvarného teoretika Antonia Zimarina, který celé dění doprovází odbornou reflexí.

Název expozice ukazuje na kontinuitu s předchozími akcemi. Jde jednak o výstavu *Dopisy do nebe I.*, která se uskutečnila v červnu 2009 v Galerii G v Olomouci, ale především o řadu předchozích autorských projektů slovenské výtvarnice Michaely Klimanové, které byly reakcí na teroristický útok v New Yorku a byly úspěšně uvedeny ve Spojených Státech, na Slovensku a v Bělorusku. Každý ze zúčastněných autorů se utkává s prostorem kaple po svém, počínaje papírovými objekty – „dopisy do nebe“ Michaely Klimanové zavěšenými v prostoru, přes společný projekt spojující autorskou hudbu Martina Burlase s digitální projekcí Jána Kodoně přímo na členitou strukturu klenby, až po pozoruhodný koncept Tomáše Rossího, který malbami, provedenými na předem připravených formátech na míru, doplňuje torzo oltáře ve vstupním barokním přístavku kaple. Krzysztof Molenda

připravil rozměrné dřevořezy, v jejichž nefigurativní kompoziční struktuře jsou zakódovány míry a proporce lidského těla. Svetozár Ilavský svojí rozměrnou koláží vytváří dramatický kontrast k vertikalitě středověké architektury, naopak meditativní instalace Bety Majerníkové s ní prostým a tichým způsobem souzní. Několik dalších zúčastněných autorů se ve své práci ztotožnilo s koncepcí výstavy ve smyslu pomyslného úkolu vytvořit svébytné dílo, které by v prostoru obstálo jako objekt sakrální výzdoby, což určitě platí pro rozměrný polyptych Václava Vaculoviče, obrazový cyklus Jiřího Hastíka, křehkou barevnou kresbu Petra Štěpána na mnohonásobně vrstveném poloprůsvitném papíru, i soubor minimalistických maleb Miroslavy Trizuljakové na volném plátně bez rámování. Oba zúčastnění italská autoři se systematicky zabývají tvorbou v oblasti nových médií. Mandra Cerrone v Bratislavě představuje lidsky silný a znepokojující projekt Život je kruh, v němž kombinuje výtvarně modifikované videoprojekce s fotografiemi a již zmíněný Angelo Colangelo přináší digitální dokumentaci výše zmíněné pouliční performance. Výstava jako celek spojuje různé současné umělecké projevy, klasické výtvarné artefakty, hudbu a práce z oboru nových médií v rovnocenném partnerském vztahu a vzájemně inspirujícím rozhovoru.

V souvislosti s hlavním městem Slovenska, kde se festival Forfest těší dobrému přijetí u kulturní veřejnosti a kvalifikovanému ohlasu v médiích, nelze nezmínit skutečnost pro naše poměry typickou, že tato dlouholetá mezinárodní aktivita nachází ocenění a odezvu více v zahraničí, než na vlastní domovské scéně. Platí to jak pro osvědčenou spolupráci Forfestu s významnými seskupeními ze zámoří (Mobius Center Boston, Art Galleries of the California State University Los Angeles, a další), tak i pro dlouhodobě se rozvíjející kontakty se špičkovou hudební a výtvarnou scénou řady evropských zemí.

Projekt ČLOVĚK 2010 / HUMAN 2010 tvoří hlavní programovou osu výtvarné části XXI. ročníku mezinárodního festivalu FORFEST CZECH REPUBLIC. Je kombinací aktivit v zahraničí (výstava Dopisy do nebe II. a autorská prezentace Factory Studio, obojí v Bratislavě) a programů realizovaných v České republice (slovenská autorka Ivica Krošlákova vystavuje v kroměřížské Galerii Artuš). Vše koresponduje s hlavním festivalovým týdnem věnovaným hudbě (18. 6. – 24. 6. 2010), jehož se účastní skladatelé a interpreti z 9 evropských zemí a který má pevné místo v předních světových přehledech současné nové tvorby (Gaudeamus Amsterdam, ECPNM, British Music, Musical America, KadmusArt a další).

Vystavující autoři: Svetozár Ilavský, Michaela Klimanová, Ján Kodoň, Bety K. Majerníková, (Slovensko) Jiří Hastík (Rakousko, ČR), Tomáš Rossí, Petr Štěpán, Miroslava Trizuljaková, Václav Vaculovič (ČR) Krzysztof Molenda (Polsko) Mandra Cerrone, Angelo Colangelo (Itálie). Výstava je realizována ve spolupráci Festivalu Forfest s Uníí výtvarných umělců Olomoucka, organizačním partnerem a hostitelem je Provincie Menších bratří františkánského řádu se sídlem v Bratislavě. Spolupráce na hudebních projektech spojených s výstavou: Martin Burlas, Katka Mrázková, Svetozár Ilavský (Slovensko)

Projekt byl podpořen Ministerstvem kultury České republiky a jeho hlavními mediálními partnery jsou Slovenský rozhlas a časopis Ateliér.

Marek Trizuljak

(místopředseda Unie výtvarných umělců Olomoucka, organizační koordinátor cyklu výstav Dopisy do nebe I. a II.)

Dopisy do nebe

Rozmlouváme s nebem, či snad mluvíme o nebi různými jazyky, skrze rozdílné kulturní a umělecké zkušenosti, které se navzájem setkávají na nevšední bratislavské výstavě s inspirativním a možná i poněkud záhadným názvem. Druhým, podstatně souvisejícím tématem celého projektu je člověk dnešní doby, kým je a jak se projevuje ve vztahu k univerzu.

Přemýšlím, kolik jsme toho schopní o nebi říci. Jeho chápání se může projevit v tisíci podobách, od kontemplativního pohledu až po protikladné, ne-li přímo negující postoje, u nichž nelze mluvit o spirituální dimenzi, ani o konfesním přístupu. Nebe lze popsat jako "něco nad námi" anebo jako určitou realitu, která nás v životě provází. Můžeme se shodnout na mnoha odstínech metaforického a symbolického obsahu, anebo hledat spojitost s pojmy času, prostoru, svobody, či nekonečna. A stejně tak používáme slovo nebe spontánně, ve vztahu k věcem každodenního pozorování, k světelným a atmosférickým jevům, proměnám dne, či existenciálnímu zážitku zdánlivé nehybnosti hluboké noci.

Vše, co je obsaženo v lidském vztahu k nebi a v "komunikaci" s ním se týká kulturního základu společnosti. Postoj k neuchopitelnému, našimi silami neovlivnitelnému, je jedním z podstatných antropologických témat. Nekonečný prostor kolem nás můžeme z určitého úhlu pohledu popsat jako "něco jiného", ale přitom nepopíratelného, svět do nějž jsme vsazeni a dennodenně se s ním potýkáme. Všechny civilizační okruhy během svého vývoje přehodnocují tento základní vztah a nově formulují soubor významových a symbolických obsahů s ním spojených. Komunikace s "nebem" vyžaduje zaujetí pozice, především nutnost rozpoznat jeho jinakost, ať už ve smyslu fyzikálním či povahopisném, anebo v rovině symbolu a tajemství. Přitom se nevyhneme dotyku základů, snad lze mluvit i o konfrontaci s Tajemstvím s velkým "T". Všechny kultury se prolíná prvek zpytování nebe a zároveň je obecnou lidskou zkušeností, že "jiný svět" není automaticky na jednoduché odpovědi. Téměř bezděčně se stává, že v určitých mezních situacích čekáme na "vnuknutí", na "znamenání z nebes". V poslední době se snad až příliš upínáme ke zkoumání vzdálených končin vesmíru, jakoby se konečná odpověď nalézala tam, ale i tak zůstává před námi mnohé, co nejsme schopni ovlivnit, spíše jenom registrujeme různé vlastnosti jako hmotnost a nehmotnost, prostor, světlo, pohyb, existenci různých sil a jejich vzájemné působení. Dokážeme vnímat nebe jako hypotézu i jako drama s nekonečnou řadou nových otázek a velkými potížemi při hledání jasných, definitivních odpovědí. Snad bude nakonec tím hlavním poznáním, že sama možnost klást otázky je jedinou dosažitelnou odpovědí, že máme žít v postoji neustálého tázání, snažit se dosahovat nové horizonty a čelit dalším otázkám, které se za nimi objeví.

Nastínil jsem zde své vnímání témat spojených s výstavou a společně s tím zkoumám, jak k nim přistupují zúčastnění umělci. Vztah k „nebi“ ve smyslu jiného, odlišného světa vede tvůrce v nejrůznějších dobách k tomu, aby od základu přehodnocovali složité vazby vlastního nitra, svoji schopnost vnímání a aktuální úroveň poznání ohledně smyslu života v mnohosti základních významů a jejich složité vzájemné interakci. Nepochybně se na bratislavské výstavě zrcadlí zkušenost prostředí, v němž jednotliví autoři vyrostli, a zároveň dimenze obecného lidského hledání, jehož součástí jsou otázky i výzvy, interpretace, kulturní odkazy, užaslý obdiv, oslava i kontemplace. Patří k tomu i prostor pod nebem, obývaný lidmi s jejich civilizačním vývojem a každodenním úsilím při hledání nových cest a nového poznání.

Antonio Zimarino
(výtvarný teoretik a publicista, kurátor výstav)